

Foto: : A. Bår/NIBIO

Etablering av blomstereng i Nordland

Etablering av blomstereng er et nyttig bidrag for å ivareta pollinerende insekter og det øvrige artsmangfoldet i landskapet. Både for planter og insekter er disse engene viktige for bevaring av populasjoner og for å skape et sammenhengende nettverk av levesteder. For å lykkes med etablering av en blomstereng og for å holde den i hevd er det viktig å etterligne best mulig de økologiske forholdene som over mange år har skapt de artsrike, kulturbetinga slåtteenge i landbruket.

ARTSRIKE SLÅTTEMARKER

Artsrike slåttemarker er et produkt av tradisjonelt, ekstensivt landbruk, der engene ble slått en gang seint om sommeren, uten bruk av kunstgjødsel og/eller innsåing av produktive grasarter. Dette har ført til en sammensetning

av konkurransesvake, lyselskende arter tilpasset dette bruksregimet. Slike artsrike slåttemarker med ville norske arter har blitt svært sjeldne og har i dag status som en kritisk trua naturtype. Mange vil kalle disse for blomsterenger.

Rødknapp i blomst ca. fra juli-september (t.v.); avblomstret rødknapp med høstmodne frø (3-4 uker etter blomstring i august-september) (i midten); og høstete rødknappfrø (t.h.). Foto: A. Bär/NIBIO.

POLLINERENDE INSEKTER

Pollinerende insekter er avhengige av et mangfold av blomsterplanter for å sikre mattilgangen gjennom hele sesongen. På den andre siden er humler, bier, sommerfugler, biller og blomsterfluer nødvendige for at insekt-pollinerte planter skal kunne formere seg. Plantene blomstrer til ulike tider og tiltrekker seg ulike pollinatorer avhengig av bl.a. blomstenes farge, fasing og tilbud om nektar og pollen.

VALG AV JORD OG PLASSERING AV BLOMSTERENGA

Mange av de typiske engartene er lave og konkurransesvake. For å lykkes med å etablere og få disse artene til å trives, bør en fortrinnsvis velge areal som har tørr og mager, sandholdig jord. Dette er steder der høyvokste grasarter eller høymole, tistler, bringebær, mjødukt eller brennesle ikke trives. Plantene som trives best under tørre forhold er f.eks. blåkløkke, tiriltunge, rødknapp og prestekrage. På leirjord, tørkesterk moldrik jord eller på oppgjødsla arealer er forutsetningene dårligere for mange av de konkurransesvake engartene. På slike arealer kan du isteden anlegge blomstereng med rødkløver, fuglevikke, rød jonsokblom, karve og ryllik som takler en del næring i jorda.

Velg et lysåpent areal med minst mulig skygge fra trær og bygninger. Lavtliggende areal med mye vannsig, næringstilsig eller deponering av saltholdig snø om vinteren bør unngås.

BLOMSTERFRØ

Det er viktig å bruke mest mulig stedegent frø. Frøpopulasjoner fra Nordland er tilpasset regionale forhold med korte kjølige somre med lange dager og korte netter. Frøblandinger fra Sør-Norge eller i verste fall fra utlandet inneholder arter som bare vokser lenger sør og som ikke er tilpasset, dvs. at de kan blomstre til feil tidspunkt i forhold til det som er naturlig for

nordlige populasjoner av samme art. Da er det lett at artene ikke takler forholdene og går ut om vinteren. Men det kan også tenkes at importerte frøblandinger inneholder aggressive, fremmede arter som vi ikke ønsker i norsk flora.

Å få tak i blomsterfrø som er tilpasset Nordland er for tiden ikke mulig. Produksjonen er så vidt kommet i gang i 2020 og et lite kvantum forventes på markedet fra 2021. I mellomtiden er det mulig å samle inn frø på egenhånd fra enger, veikanter og andre arealer i nærheten.

SÅING I ÅPEN JORD ELLER EKSISTERENDE GRASMARK?

Det er lettere å etablere blomsterenger på åpen jord enn ved innsåing i eksisterende plen eller grasmark. Ved innsåing i åpen jord finnes ingen etablerte konkurrenter, og plantene som sås inn får mer ro rundt etableringen.

Ved såing i eksisterende grasmark eller plen, bør du i første omgang opparbeide noen få kvadratmeter. Hvis graset er tett, er det best å spa opp/snu plenen og gjerne blande inn noe ugrasfri, skrin og sandholdig jord der det skal såes. Siden kan du utvide feltet ved å la urtene få spre seg utover når de er godt etablert. Dette kan gjøres ved at du på nærliggende areal lager sår i grastorva og løsner opp jorda i overflata med ei greip, jernrive eller lignende redskap. Hvis det er et tett mosedekke i plenen, bør dette rakes bort slik at du kommer ned på bar jord. Innsåing av blomsterengfrø på overflaten av tett plen/grasmark uten først å blottlegge jorda eller tynne ut graset er bortkasta penger. Husk at frø alltid må ha jordkontakt for å spire!

Ved innsåing i eksisterende grasmark anbefales 0.5-1.0 g/m² av ei rein blomsterengblanding (uten gras). Ved såing i åpen jord er det derimot vanlig å blande urtefrøet med norske sorter og økotypen av svaktvoksende grasarter som gulaks, sauesvingel,

Ulike metoder for etablering av blomstereng: t.v. Spa opp og fjern deler av plantedekket i plenen og så blomsterengblandinga i et opparbeida bed. I midten: Alternativt bruk jernrive eller greip for å lage åpninger i vegetasjonsdekke. Blomsterengfrøet såes inn i eksisterende vegetasjon. Husk at frø må ha jordkontakt for at de skal spire. T.h. Grasdekket er ennå litt tett, og de nyspirte urtene får sterk konkurranse. Foto: E. Svalheim og T.S. Aamlid/NIBIO.

rødsvingel og engkvein. I så fall kan det passe å så 0,5–1,0 g blomsterfrø + 2-4 g grasfrø pr m². Andelen blomsterfrø i blandinga bør ikke være under 20%. De anbefalte såmengdene er betydelig lavere enn det som normalt brukes for å anlegge plen, og det er derfor viktig at jorda er ugrasfri og at frøet fordeles jamt over hele arealet.

SLIK SÅR DU

Blomsterengfrø kan såes fra våren og utover hele sommeren. Den beste tida er ofte i august, da det er god jordtemperatur og rikelig tilgang på fuktighet. I naturen sår artene seg sjøl når frøet er ferdig modnet på ettersommeren. Noen arter krever en kuldeperiode om vinteren for å spire neste vår.

Etter såing er det viktig å sørge for god kontakt mellom frø og jord. Det er nødvendig å rake/molde frøet forsiktig ned i den øverste centimeteren av jorda, etterfulgt av trækking eller tromling av arealet.

VIKTIGE TING Å TENKE PÅ:

- Hvis du allerede har ei artsrik blomstereng eller en artsrik veikant skal du ikke så inn ekstra blomsterfrø som du får kjøpt! Da skal du heller samle frø lokalt - fra naboarealer og nærliggende veikanter. På den måten bidrar du til å ta best mulig vare på det stedegne artsmangfoldet.
- På skrinn og tørr jord der små konkurransevake arter vil trives bør du ikke så inn for mye frø av arter som sprer seg raskt og som kan bli dominerende i blomsterenga, slik som rødskløver, hvitkløver, fuglevikke og ryllik.

SKJØTSEL

Etablert blomstereng skal ikke gjødsles, og du må for all del ikke bruke kjemiske ugrasmidler. På erosjonsutsatte arealer og ved nyetablering på skrinn sandjord kan det være nødvendig å gjødsle forsiktig med 1-2 kg fullgjødsel 15-4-12 eller 3-4 kg tørka hønsegjødsel pr 100 m samtidig med såing for å oppnå raskere etablering av plantedekke, men når gras og urter begynner å dekke, vil gjødsling favorisere graset framfor urtene og føre til at de konkurransesvake artene blir utkonkurrert.

Det normale skjøtselregimet i blomstereng er én sein slått med ljå, kantklipper eller tohjulstraktor pr. år. Denne slått utføres etter at de fleste artene har blomstret og satt frø, vanligvis i slutten av juli eller utover i august. Etter slått skal graset ligge og bakkettørke slik at frøene drysser av. Deretter rakes høyet sammen og fjernes.

Hvis tilveksten utover høsten er kraftig, bør en også vurdere å gjennomføre en håslått (andreslått) for at plantematerialet ikke skal bli liggende og tilføre næring til enga. I de tradisjonelle slåtteeengene var det høstbeiting som sørget for å holde tilveksten nede fram mot vinteren. Arealet skal ikke gå vinteren i møte med mye daugras som også vil hemme frøspiringen til våren.

VÆR TÅLMODIG!

Ved såing av flerårig blomstereng blir det normalt svært sparsomt med blomstring i såingsåret. Ved tidlig såing kan prestekrage, tiriltunge, rødskløver og noen flere blomstre seint om høsten, men de fleste vil bare etablere bladsetter. Først året etter vil de fleste artene begynne å blomstre, og den potensielle artsrikdommen vil bruke mange år på å utvikle seg. Sørg gjerne for å så inn enda flere arter etter hvert som frø blir tilgjengelig slik at artsmangfoldet øker.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) forsker og leverer kunnskap om mat- og planteproduksjon, miljø, klimasmart landbruk, kart, arealbruk, genressurser, skog, ressursforvaltning og landbruksøkonomi. Vi har nær 700 medarbeidere plassert på 18 forskningssentre og kontorsteder over hele landet.

NIBIOs frøforretning og nasjonale kompetansesenter for blomstereng er på Landvik ved Grimstad. Her oppformeres og selges frø av viltvoksende gras og urter til revegetering etter naturinngrep.

Produksjon av blomsterengfrø for Nordland startet i 2019 gjennom prosjektet 'Frø til blomstereng – Nordland'. Det forventes at frøblanding for Nordland kan kjøpes fra 2021 ved å henvende seg til: landvik@nibio.no Se ellers: www.blomstereng.no

Fagperson på engflora i Nordland: [Annette Bär \(annette.bar@nibio.no\)](mailto:annette.bar@nibio.no)

Frø som bør inngå i ei frøblanding for blomsterenger i Nordland. Arter som rødkløver, hvitkløver, fuglevikke, enghumleblom, skogstorkenebb og ryllik kan også takle å etableres på mer moldrik jord som tidligere kan ha vært noe gjødsla.

Norske plantenavn	Vitenskapelige navn	Blomstringstid (mnd)	Frømodning (mnd)
Rød jonsokblom	<i>Silene dioica</i>	5-8	7-9
Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>	5-9	7-9
Rødknapp	<i>Knautia arvensis</i>	7-9	8-10
Blåknapp	<i>Succica pratensis</i>	8-9	8-10
Blåklokke	<i>Campanula rotundifolia</i>	7-8	8-9
Tveskjeggveronika	<i>Veronica chamaedrys</i>	6-8	7-8
Legeveronika	<i>Veronica officinalis</i>	6-8	7-8
Engfiol	<i>Viola canina</i>	5-6	6-7
Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>	6-8	7-8
Blåkoll	<i>Prunella vulgaris</i>	7-8	8-9
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>	6-8	8-9
Enghumleblom	<i>Geum rivale</i>	6-7	7-9
Småengkall	<i>Rhinanthus minor</i>	6-8	7-8
Rundskolm	<i>Anthyllis vulneraria</i>	6-7	7-8
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>	6-7	7-8
Følblom	<i>Leontodon autumnalis</i>	7-9	8-9
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>	6-8	7-9
Hvitmaure	<i>Galium boreale</i>	7-9	7-9
Markjordbær	<i>Fragaria vesca</i>	5-7	7
Karve	<i>Carum carvi</i>	5-7	7-8
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>	6-10	8-10
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>	6-9	7-9
Prestekrage	<i>Leucanthemum vulgare</i>	6-8	8-10
Gullris	<i>Solidago virgaurea</i>	7-9	8-10
Smalkjempe	<i>Plantago lanceolata</i>	5-8	7-9
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	5-7	7
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>	7-8	8
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>	6-8	7-8

LES MER:

Bele, B., Norderhaug, A., Alm, T. & Vange, V. 2014. Bondens kulturmarksflora for Nord-Norge. Bioforsk FOKUS 9 (4), 2014.

Blomstermeny: <http://blomstermeny.no/>

Elven, H. & Bjureke, K. 2018. Pollinatorvennlig skjøtsel av slåttemark og naturbeitemark. UIO, Naturhistorisk museum Rapport nr. 77, 81s.

Svalheim, E., Garnås, I., & Hauge, L., Slåttemark- veiledning for restaurering og skjøtsel. NIBIO rapport 4 (151), 2018; <http://hdl.handle.net/11250/2579098>

FORFATTERE:

Annette Bär, Bolette Bele,
Ellen J. Svalheim
og Trygve S. Aamlid